

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของเจตสิกปัจจัยที่พัฒนาเป็นจิตเชิงทำนายบุคลิกภาพ ๒) เพื่อสร้างสมการโมเดลโครงสร้าง ๓) เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเจตสิกปัจจัยจากพระไตรปิฎก ตำราวิชาการ รวมไปถึงทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ จิตวิทยาพฤติกรรม เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วสังเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมในบริบทของบุคลิกภาพ ๖ กลุ่ม ของผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่ยังไม่ทราบบุคลิกภาพของตน สำหรับหลักการและวิธีการสร้างแบบประเมินเจตสิกปัจจัยนั้น เป็นการบูรณาการเจตสิกปัจจัยให้เข้ากับทฤษฎีจิตวิทยา เพื่อการประมวลเนื้อหาให้สรุปลงเป็นกระทงคำถาม จำนวน ๘๔ ข้อ อันเกิดจากฐานข้อมูลของเจตสิกปัจจัยที่ประกอบในกุศลจิต อกุศลจิต อภัยกตจิต ที่ถูกปรุงแต่งเป็นจิต ๖ หมวด จนกระทั่งมีการประสานจิตเข้ากับรูปกายเป็นผลให้เกิดพฤติกรรมแสดงออกเป็นบุคลิกภาพ ๖ กลุ่ม ที่สามารถทดสอบได้ด้วยแบบสอบถามของกระทงคำถาม ซึ่งเป็นส่วนแห่งหลักการและวิธีการสร้างแบบประเมินเจตสิกปัจจัยให้สำเร็จเป็นเครื่องมือจำแนกคัดกรองบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมเฉพาะตนๆ

การสร้างแบบประเมินเจตสิกปัจจัยนั้น ในเบื้องต้นเป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของประชากรกลุ่มตัวอย่างชนิดเจาะจงเป็นจำนวน ๓๓ ท่าน เพื่อผ่านการพิจารณาจากความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ในการหาค่าดัชนีด้านสถิติของกระทงคำถาม จำนวน ๘๔ ข้อ โดยนำไปหาค่าความเที่ยง (Validity) ความตรง ความสอดคล้องด้านเนื้อหา ตามการแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ๖ ท่าน ด้วยการใช้วิธีคำนวณเพื่อหาค่ามาตรวัดของแบบประเมิน (Index of Item Objective Congruence: IOC) ที่มีค่ามากกว่า ๐.๕ ขึ้นไป ที่ประกอบด้วยอำนาจจำแนกด้านค่าเฉลี่ย (Mean) ค่ามัธยฐาน (Median) ค่าฐานนิยม (Mode) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าความแปรปรวน (Variance) เปอร์เซ็นไทล์ (Percentile) และค่าประมาณสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ รวมทั้งค่าน้ำหนักถ่วงมาตรฐาน พร้อมทั้งการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของตัวแปรสังเกต ที่เป็นรูปแบบโครงสร้างเชิงเส้นของโมเดลโครงสร้างแบบประเมินเจตสิกปัจจัย การวิเคราะห์ของโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติสำเร็จรูปโดยระบบคอมพิวเตอร์แล้ว จึงสำเร็จเป็นแบบประเมินเจตสิกปัจจัยให้แก่ประชากรกลุ่มทดลองจำนวน ๒๗๖ ท่าน ได้ใช้ตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัยในรูปแบบการวิเคราะห์ในการหาค่าดัชนีสถิติเชิงพรรณนา ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จัดเก็บจากกลุ่มทดลองที่เป็นนิสิตในสถานศึกษาต่างๆ ได้ทดสอบตอบกระทงคำถามในแบบประเมินเจตสิกปัจจัย สรุปได้ว่า ผลของการรวบรวมข้อมูลจากเจตสิกปัจจัยในอิทธิธรรมปิฎกมาสังเคราะห์เข้ากับทฤษฎีจิตวิทยา เพื่อหาค่าทางด้านสถิติมีนัยสำคัญระหว่างตัวแปรสังเกตที่เป็นเจตสิก ๖ หมวด กับตัวแปรตามที่เป็นบุคลิกภาพ ๖ จริต ที่ได้ทดสอบสมมุติฐานตามโมเดลสมการวิเคราะห์องค์ประกอบยืนยันโครงสร้างเชิงเส้น (SEM) ที่มีค่าเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานสำหรับประเมินเจตสิกปัจจัยที่สามารถจำแนกบุคลิกภาพของบุคคลเป็น ๖ กลุ่ม ด้วยมาตรวัดค่าสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ที่วัดได้ในกลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัย ๘๔ ข้อกระทงคำถาม เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๒๗๖ ท่าน จำแนกเป็นกลุ่มโลกจิริตมี ๖๑ ท่าน กลุ่มโทสจิริตมี ๒๗ ท่าน กลุ่มโมหจิริตมี ๑๕ ท่าน กลุ่มปัญญามี ๑๓ ท่าน กลุ่มศรัทธามี ๘ ท่าน กลุ่มวิตกจิริตมี ๔ ท่าน รวมทั้งสิ้น ๑๒๘ ท่าน และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓๗ และที่ไม่ปรากฏผลจำแนกความถี่ของผู้ตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเป็นจำนวน ๑๔๘ ท่าน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๖๒ ที่เป็นไปตามสมมุติฐานที่สามารถวิเคราะห์ไว้ได้

แสดงว่าตัวแปรเหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัย โดยสามารถอธิบายได้ กล่าวคือ คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรที่ตอบแบบประเมินบุคลิกภาพในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับน้อยกว่าหรือเท่ากับ ๐.๐๕ แสดงว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพร้อมในการให้ข้อมูล ที่ประกอบด้วยการเล็งเห็นประโยชน์ของงานวิจัยฉบับนี้ มีความเข้าใจในกระทงคำถามที่ไม่ยาก หรือไม่ยุ่งยากเกินไป จึงมีความตั้งใจตอบ และมีเวลาเพียงพอในการตอบ อีกทั้งสอดคล้องกับจิตพิสัย หรือเป็นพฤติกรรมด้านจิตใจที่ยอมรับได้ แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ การรับ การตอบสนอง การรู้คุณค่าหรือค่านิยม การจัดระบบคุณค่า และการสร้างบุคลิกลักษณะโดยคุณค่าใดคุณค่าหนึ่ง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า ถ้าหากมีแบบประเมินเจตสิกปัจจัยที่สามารถคัดกรอง และสามารถบ่งบอกถึงอารมณ์ ที่เหมาะสมกับการเจริญจิตตภาวนาเฉพาะของบุคคลนั้นๆ บุคคลผู้นั้นย่อมมีโอกาสจะประสบกับผลสำเร็จในการเจริญจิตตภาวนาได้รวดเร็วกว่าผู้ที่ไม่มีการคัดกรองอารมณ์ที่เหมาะสมสำหรับบุคลิกภาพของตนมาก่อนเลย

จากการวิจัยพบประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย ได้แก่ คุณลักษณะความเป็นมาของบุคลิกภาพจำเพาะตนเบื้องต้นสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม อันมีบุคลิกภาพที่ประกอบด้วยเจตสิกปัจจัย ๖ หมวด พร้อมทั้งรูปธรรมที่เป็นรูป ๒๘ และนามธรรมที่เป็นจิตตูปาทในสภาวะอกุศลจิต ๑๒ และมหากุศลจิต ๘ ที่ประกอบด้วยโลกเจตสิก ทิณฺณเจตสิก มานเจตสิก โทสเจตสิก อีสสาเจตสิก มัจฉริยเจตสิก กุกกุจเจตสิก ถีนเจตสิก มัทธเจตสิก โมหเจตสิก อหิริกเจตสิก อนัตตปฺปเจตสิก อุทัจจเจตสิก ปัญญาเจตสิก ศรัทธาเจตสิก สติเจตสิก หิริเจตสิก โอตตปฺปเจตสิก อโลภเจตสิก อโทสเจตสิก ตัตตรมฺมฉมฺมตตฺตาเจตสิก วิตกเจตสิก ที่มีเจตสิกใน ๖ หมวดอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นประธานปรุงแต่งกายวิญญูติ และวจวิญญูติเป็นบุคลิกภาพ โดยมีกระทงคำถามของแบบประเมินเจตสิกปัจจัยที่จำแนก

จริตที่ประกอบกับอารมณ์ที่เหมาะสมหรือวิปัสสนาสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อให้สามารถใช้อารมณ์กรรมฐานที่เหมาะสมตรงกับบุคลิกภาพของตน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเมธ โสพศ ที่ได้ศึกษาเครื่องมือจำแนกจริตที่เหมาะสมในการเจริญสติปัฏฐาน พบว่า สติปัฏฐานและจริตมีการเชื่อมโยงบูรณาการความสัมพันธ์กัน คือ คนประเภทต้นหาจริตมีปัญหาไม่กล้าเหมาะกับการเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คนประเภทต้นหาจริตแก่กล้าเหมาะกับการเจริญเวทananุปัสสนาสติปัฏฐาน คนประเภททวิฐฐจริตมีปัญหาไม่แก่กล้าเหมาะกับการเจริญจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คนประเภททวิฐฐจริตมีปัญหาแก่กล้าเหมาะกับการเจริญธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ทั้งนี้ แม้ผู้มีต้นหาจริตก็เหมาะสำหรับแนวสมถยานิกและวิปัสสนายานิกด้วย

เนื่องจากงานวิจัยของ สุเมธ โสพศ ฉบับนี้ เน้นความสำคัญลงไปถึงความสามารถของเครื่องมือจำแนกจริต เพื่อจัดสรรจริตที่เหมาะสมกับการเจริญวิปัสสนาสติปัฏฐานโดยเฉพาะ ไม่ได้ให้น้ำหนักกับเจตสิกปัจจัยของบุคคลที่เป็นองค์ประกอบชีวิตของจริตแต่ละจริต ซึ่งจะส่งไปยังบุคลิกภาพของบุคคลนั้น สะท้อนถึงรูปนามอาการเคลื่อนไหวโดยกายวิญญูติและวชิวิญญูติที่มีกุศลจิต อกุศลจิตที่ถูกปรุงแต่งด้วยเจตสิก จึงมีการส่งผลให้เกิดเป็นบุคลิกภาพที่ยกระดับพัฒนาจิตเข้าสู่โหมดแห่งความทรงจำในจิตใต้สำนึกกลายเป็นจริตต่อไปได้

ดังนั้น การพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมฉบับนี้ จึงมีความสอดคล้องกับผลงานของ ศรีเรือน แก้วกังวาน ซึ่งได้อธิบาย “ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ” ไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลในด้านต่างๆ ทั้งส่วนภายนอกและส่วนภายใน กล่าวคือ ส่วนภายนอก ได้แก่ รูปร่างหน้าตา กิริยามารยาท การแต่งตัว วิธีพูดจา การนั่ง การยืน และส่วนภายใน ได้แก่ สติปัญญา ความถนัด ค่าเฉลี่ยของตัวแปรนิยม ความสนใจ ปรัชญาชีวิต ความใฝ่ฝันปรารถนา ลักษณะอารมณ์ประจำตัว และการพัฒนาบุคลิกภาพ ส่วนแซนดรา แครบส์ และ เจน เอ.จี.ไคส์ ได้อธิบายการเข้าใจความแตกต่างทางความคิดระหว่างผู้ที่มีบุคลิกภาพต่างกัน จะแก้ไขความขัดแย้งได้ ไว้ใน “แก้ได้ทุกปัญหาด้วยบุคลิกภาพ แปลจาก Work It Out” หากเรื่องต่างๆ เหล่านั้นเกิดขึ้นเป็นปกติ อันเนื่องจากความแตกต่างทางบุคลิกภาพ

จากตารางที่ ๔.๘ ที่ได้ทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาหาค่าอำนาจแจกแจงด้านค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความแปรปรวน เปอร์เซ็นไทล์ เพื่อแจกแจงความถี่ (Frequencies) หาค่าการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางและค่าการกระจายของข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยัน พร้อมกับการทดสอบค่า t (One way ANOVA : f-test) ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p = 0.00$ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุตินา พงศ์วรินทร์ ที่ได้ศึกษารอบมโนทัศน์ความสุขของนิสิตนักศึกษาในบริบทพุทธธรรม

ผลจากการหาค่าสถิติเชิงอนุมานตามที่แสดงไว้ในแผนภูมิที่ ๔.๑ วิเคราะห์น้ำหนักถดถอยระหว่างตัวแปรที่มีความสอดคล้องด้วยสมการโมเดลโครงสร้างองค์ประกอบยืนยันเชิงเส้นของตัวแปรสังเกตที่มีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้ค่าไค-สแควร์ (χ^2) = ๕๘.๓๖๑ $p = .0๕๕$ RATIO = ๑.๓๖ GFI = .๙๖๖ IFI = .๙๗๗ AGFI = .๙๓๙ CFI = .๙๗๖ NFI = .๙๑๙ RFI = .๘๗๕ PGFI = .๕๓๓ RMSEA = .๐๓๖ จึงทำให้ได้เครื่องมือสำหรับใช้คัดกรองบุคลิกภาพและประเมินเจตสิกปัจจัย ที่ส่งผลให้มีการพัฒนาสุขภาพจิตตามสภาพบริบทของสังคมและวัฒนธรรมอันดีงามของ บุคคลทั่วไปได้

ทั้งนี้ งานวิจัยฉบับนี้จึงสามารถจัดเข้าในระดับของแบบวัดที่มีมาตรวัดอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ผ่านการทดสอบตลอดมาตามลำดับด้วยความเที่ยง ความตรง ความน่าเชื่อถือ จึงสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือคัดกรองประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมได้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการเริ่มศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้ององค์ประกอบของเจตสิกจากพระไตรปิฎก เอกสาร งานวิจัย ตำราวิชาการต่างๆ เพื่อบูรณาการสังเคราะห์เข้าหาเจตสิกนั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตที่เป็นประเด็นในแง่ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่มีความสนใจในการนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ หรือผู้ที่จะนำไปศึกษาเพื่อขยายผลการวิจัยเรื่องแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเป็นเครื่องจำแนกบุคลิกภาพให้กว้างขวางออกไปได้อีก ๒ ด้าน ดังนี้

๕.๓.๑ การนำไปประยุกต์ใช้

จากกรอบแนวคิดการพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม ที่ได้ข้อมูลจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในทางพัฒนาหาบุคลิกภาพสำหรับบุคคลทั่วไปได้ เนื่องด้วยงานวิจัยนี้ได้ค้นพบข้อมูลจากการศึกษาเชิงประจักษ์ในกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือกมาทดสอบแบบประเมินเจตสิกปัจจัยโดยตรง พร้อมทั้งการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันในโมเดลเชิงทำนายบุคลิกภาพในบริบทจริง ๖ ด้าน ที่มีสหสัมพันธ์สัมประสิทธิ์สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถประเมินเจตสิกปัจจัยสังเคราะห์เป็นบุคลิกภาพเฉพาะตนได้ชัดเจน เพราะเมื่อรู้ว่าคุณลักษณะใดของคุณลักษณะหนึ่ง แต่แบบประเมินฉบับนี้ก็ยังมีข้อจำกัดในการนำไปใช้อยู่ กล่าวคือ หากมีการนำข้อมูลที่เป็นสิทธิส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบประเมิน โดยนำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ อาจเป็นเหตุให้บุคคลนั้น ตกอยู่ในสภาพที่ถูกครอบงำได้ง่าย และอาจเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอื่นได้ จึงเห็นควรนำไปใช้ด้วยความระมัดระวัง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. จากกรอบแนวคิดการพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรมครั้งนี้ เป็นโมเดลเบื้องต้นเพื่อจำแนกบุคลิกภาพเฉพาะผู้เข้าปฏิบัติธรรมเท่านั้น ควรมีการศึกษาโมเดลแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพ เพื่อเชื่อมต่อไปถึงอารมณ์ ธรรมชาติ ๔๐ ตามพุทธจิตวิทยา ซึ่งจะเป็นการต่อยอดให้งานวิจัยชิ้นนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

๒. ควรมีการทำวิจัยซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ เพื่อตรวจสอบตัวแปรทางด้าน รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ที่มีอิทธิพลต่อปฏิกิริยาสะท้อนกลับของแต่ละบุคลิกภาพว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

ข้อเสนอแนะนี้ได้มาจากสรุปผลการวิจัยภาคสนามด้วยวิธีแจกแบบสอบถาม ซึ่งพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามในงานวิจัยนี้เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องมีความพร้อมในการให้ข้อมูลที่ประกอบด้วย การเล็งเห็นประโยชน์ของงานวิจัย มีความเข้าใจในกระทู้คำถามที่ไม่ยาก หรือไม่ง่าย

เกินไป จึงมีความตั้งใจตอบ และมีเวลาเพียงพอในการตอบ อีกทั้งสอดคล้องกับจิตพิสัย หรือเป็นพฤติกรรมด้านจิตใจที่ยอมรับได้

๓. ควรมีการนำโมเดลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปทำวิจัยเชิงทดลองในศูนย์หรือสำนักที่มีการปฏิบัติธรรมอื่นๆ อีก เพื่อให้เห็นผลเชิงประจักษ์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะนี้ ได้รับการแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับเชิญเข้าร่วมประชาพิจารณ์ในการวิจัยครั้งนี้